

مکاتب و روش های تفسیر قرآن کریم

مباحث مقدماتی



خلیل عقیلی فرج

Draghili.blog.ir



وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ لَا يُمْسِقُ

آیه ۵۸ سوره فرقان

وتوکل کن بر آن زنده‌ای که هرگز نمی‌میرد



جایگاه قرآن در زندگی اجتماعی

- بر اساس براهین عقلی، خداوند آفریننده انسان است و از همه جوانب جسمی و روحی او کاملاً آگاه است.
- خداوند نسبت به انسان ها بغض و کینه ای ندارد تا آن ها را بی دلیل در انجام واجبات به زحمت بندازد یا از انجام محرمات محروم نماید. خداوند خواستار رشد و هدایت انسان هاست و همه نیاز های آنها را در این راستا در قالب وحی ارسال نموده است.
- در نتیجه عقل حکم می کند که انسان تابع اوامر و نواهی خداوند متعال در قرآن کریم و بیان معصومین علیهم السلام (به عنوان مفسران واقعی قرآن) باشد.

ضرورت تفسیر قرآن

- خداوند متعال در قرآن کریم بر اساس روش مکالمه و تفهیم و تفاهم عقلا سخن گفته است.

- در موارد فراوانی برای فهم دقیق تر منظور گوینده کلام، ضروری است به قرائن و اهرم های دیگری رجوع کنیم.

- گاهی اوقات در فهم دقیق تر منظور خداوند در بیان آیات وحی نیز لازم است به قرائن دیگری مانند زمان و مکان نزول آیه، روایات، مخاطب آیه و ... دقت شود.

معنای تفسیر

- ما در **تفسیر** به دنبال فهم مراد استعمالی (معنای متن) و مراد جدی (مقصود اصلی) خداوند متعال بر مبنای ادبیات عرب و اصول عقلایی محاوره هستیم.
- **قواعد تفسیر** دستورالعمل هایی هستند که برای تفسیر قرآن بر مبنای مبانی متقن عقلی، نقلی (روایات معتبر) و عقلایی (روش افراد عاقل جامعه) که با وجود آنها تفسیر ضابطه مند و خطا کاهش می یابد.
- عدم رعایت قواعد تفسیر باعث **تفسیر به رأی** خواهد شد که معصومین علیهم السلام به شدت از آن منع کردن اند.

قال النبی(ص): مَنْ فَسَّرَ الْقُرْآنَ بِرَأْيِهِ فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ.

تفسیر در روایات

- پس از آیات قرآن کریم، روایات معصومین (علیهم السلام) مهم ترین منبع تفسیر به شمار می آید.
- خداوند در قرآن کریم پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله وسلم) را تبیین کننده قرآن معرفی کرده است: «وانزلنا الیک الذکر لتبین للناس ما نزل الیهم ولعلهم یتفکرون» (نحل/۴۴)
- افراط در نقش روایات در تفسیر قرآن «»» اخباریون
- تفریط در نقش روایات در تفسیر قرآن «»» خلیفه اول تا حدود یک قرن

هرمنوتیک و تفسیر

- هرمنوتیک دارای معانی وسیع بوده ولی به طور خلاصه غالبا قائلان به برداشت های هرمنوتیکی معتقدند که هر برداشتی از هر نشانه معناداری (مانند آیات قرآن) صحیح است و هیچ تفسیر و فهمی از فهم دیگر برتر و ارجح نیست (صراط های مستقیم)
- نقد هرمنوتیک در مقابل روش تفسیری

نقش قرائت در فرایند تفسیر قرآن

۱- تعریف اختلاف قرائت: برخی آیات قرآن کریم با دو یا چند قرائت خوانده شده اند، مانند:

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ *** مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ

تلاوت زیبای زیر را با دقت استماع نمایید و اختلاف قرائت ها را بشنوید:



آیات ابتدایی سوره اعلیٰ * استاد سعید مسلم

خلیل عقیلی فرج * مکاتب و روتراهای تفسیر قرآن کریم

نقش قرائت در فرایند تفسیر قرآن

۲- اهمیت توجه به قرائت های احتمالی یک آیه در فرایند تفسیر: قرائت تعیین کننده ساختار کلمات و

جمله ها است و معنا و مفهوم هر جمله از ساختار کلمات و جملات آن فهمیده می شود.

◀ پرداختن به قرائت نا صحیح در تفسیر، می تواند باعث خطا در فهم مراد خداوند از بیان آیه گردد.



خلیل عقیلی فرج * مکاتب و روشها تفسیر قرآن کریم

دلایل پیدایش اختلاف قرائت ها

۱-۳ جدایی بین مردم و امام معصوم (ع) در موضوع خلافت

۲-۳ احتمال خطا و فراموشی در قاریان و حافظان

۳-۳ ابتدایی بودن خط و نبود نقطه برای حروف

۴-۳ اختلاف لهجه های قبائل عرب

۵-۳ نبود اعراب و الف در نوشته های قرآن

۶-۳ اجتهاد های شخصی برخی مسلمانان

تفاوت اختلاف قرائت با تحریف

اختلاف قرائت :

جهل ما نسبت به قرائت صحیح که همان قرائت پیامبر اکرم (ص) است.

تحریف:

افزایش یا کاهش یا تغییر عبارتی از قرآن به گونه ای که منظور خداوند را وارونه نشان دهد.

خایل عقیله فرج * مکاتب و روشها و تفسیر قرآن کریم

اقسام اختلاف قرائت از منظر تفسیر قرآن

۱- آیاتی که فقط یک قرائت دارند ← اکثریت غالب آیات قرآن

۲- آیاتی که دارای چند قرائت هستند

۱-۲ یک قرائت مشهور و چند قرائت غیر مشهور (شاذ)

← اختلاف در «مِن» و «مَنْ» در آیه «وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ» (رعد/ ۴۳)

۲-۲ دو یا چند تلاوت مشهور ولی بی تاثیر در معنا

← اختلاف در «كُفُّوا» و «كُفُّوا» و... در سوره اخلاص

اقسام اختلاف قرائت از منظر تفسیر قرآن

۳-۲ دو یا چند تلاوت مشهور و موثر در معنا

← اختلاف در «آل یاسین» و «إِل یاسین» در آیه «سَلَامٌ عَلَیْ إِبِل یاسین»

◀ حجیت قرائت های هفت یا ده گانه

الف) بررسی تواتر قرائت های رسیده

ب) فقهی

ج) تفسیری

خلیل عقیله فرج * مکاتب و روش های تفسیر قرآن کریم

نتیجه نهایی

در صورت وجود دو یا چند قرائت مشهور موثر در معنا، به دنبال قرائت دارای حجیت می گردیم (قرائت متصل به پیامبر اکرم(ص) و **در صورت رسیدن به قرائت ارجح، تفسیر را بر مبنای آن انجام می دهیم.**

در صورت عدم موفقیت در رسیدن به قرائت ارجح، مراد استعمالی (= معنای متن نه مراد خداوند!) را بر اساس هر یک از قرائت ها بیان کرده و از انتساب هیچ یک از قرائت ها به خداوند خودداری می کنیم.

عليه السلام



التماس دعا

